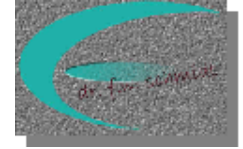

Reacties:

f.w.schmidt77@kpn.mail

Histo-visie

Weeskinderen

Bronnen

J. van der Vlis, *Weeshuizen in Nederland. De wisselende gestalten van een weldandig instituut* (Zutphen 2002).

F.W. Schmidt, *Hasselt tussen 1850 en 1920* (Dronten 1999).

W. Roelofssen, *Armenzorg in Hasselt: problemen rond de stichting van het armhuis 1770-1780* (Oldenbroek, z.j.).

P.J. Teding van Berkhout, *Oud-Archief van Hasselt* (Zwolle 1888).

D. Westerhof, *Historische Stadskroniek* (Hasselt, z.j.).

M. Lanting, *De bestedeling De geschiedenis van kinderveilingen in Nederland* (zp, 2025).

Gebruiksgoed van regenten, armen en wezen in Hasselt (Zwolle, z.j.).

Stichting van een weeshuis

In januari 1582 werd besloten om een weeshuis te gaan bouwen. De inkomsten van vacante vicariën en die van een aantal andere geestelijke goederen zouden

daarvoor worden aangewend. De registers zouden daartoe aan de weesmeesters worden overhandigd. Wel zouden voorlopig nog uit deze inkomsten de alimentaties van de nog in Hasselt wonende priesters betaald moeten

worden. Het geheel werd aangevuld met schenkingen. Zo schonk een pestlijder in juli 1583 dertien goudgulden. En in datzelfde jaar ontvingen de wezen jaarlijks een uitgang [pacht] uit het bij de stenenbrug gelegen 'Zwarte paard'. Ook werd dat jaar een weesvader en – moeder aangesteld. Nog meer inwoners deden soortgelijke schenkingen. In 1584 werd een naast het weeshuis gelegen woning geschonken.

De bouw van het weeshuis had blijkbaar het nodige gekost, want in 1586 moest de magistraat een geldlening hiervoor aangaan. In een archiefstuk uit 1588 wordt ook duidelijk dat het weeshuis in de Hoogstraat heeft gestaan. Daar waar deze straat een knik maakt zou aan de westzijde nabij de daar gelegen steeg de instelling hebben gestaan. Deze door-

Eerste gebouw rechts.
Armen en Weezenhuis in de Ridderstraat

gang die de Hoogstraat met de voor de stadsmuur gelegen straat verbond werd later de Apothekersteeg genoemd.

Twee jaar later werd een nieuwe verdeling van de voormalige geestelijke goederen opgesteld. De weesmeester kregen de inkomsten van de memoriepriesters. De andere goederen zouden worden aangewend om de predikant, de organist, de koster en de schoolmeester te betalen.

Naast de geestelijke goederen ontvingen de weesmeesters ook schenkingen, zodat hun bezittingen en dus ook hun opbrengsten bestonden uit verhuur van

huizen, pachten, opbrengsten van landerijen en van obligaties. Bovendien ontvingen zij van de turfgravers een halve stuiver voor elke wagen die in Hasselt werd gelost. Ook de brouwers en pannbakkers moesten bijdragen. Door gebruik te maken van de zakken en manden van het weeshuis dienden zij mandengeld te betalen. Daarnaast deelden het provisosenamtb en de diaconie de opbrengsten van het oortjesgeld. In 1773 ontvingen beide hierdoor 30 gulden. De diaconie ontving bovendien elk jaar 40 gulden van de bankhouder van de Bank van Lening Met name in de tweede helft van de achttiende eeuw

ontstonden grote financiële problemen. In de periode 1775-1778 bedroegen de inkomsten vier procent meer dan de inkomsten. Op het oog lijkt dit redelijk gunstig, maar kijken we naar de inkomsten kant dan zien we een duidelijk dalende lijn. Die werd

wel gevolgd door de uitgaven kant, maar dat kon alleen door fors te bezuinigen.

Al eerder moest het weeshuis sluiten. Het verkeerde in vervallen staat. In 1770 was het weeshuis voor het leven aan een weduwe verhuurd. Blijkbaar had men de huurpenningen bitter hard nodig.

De wezen werden — zoals ook elders toen het geval was — uitbested. Dat wil zeggen ze werden ondergebracht bij pleeggezinnen. Daar stond een vergoeding van de weesmeesters tegenover. Het gezin dat de laagste vergoeding vroeg, kreeg de wees toegewezen. Zo eindigden vele wezen als knechtje of dienstmeisje. Uitbuiting lag op de loer. Bovendien werden broertjes of zusjes vaak elders ondergebracht. Zo werden he-

le gezinnen, bestaande uit kinderen die hun ouders al verloren hadden uiteen getrokken.

Armenhuis

Een armenhuis zou aan deze uitwassen een eind kunnen maken, maar bovenal zou met een gezamenlijk onderkomen de diverse armenfondsen aaneen kunnen worden gesmeed. Dat moest uiteindelijk een kostenbesparing opleveren.

Met de opening van het Armenhuis was het geldgebrek niet verdwenen. In 1797 moest het huis van de heer D. Ferney worden verkocht.

Het aantal bewoners lag gemiddeld tussen de 20 en de 30. In 1811 bedroeg het aantal 24. Vijftien ervan hadden de leeftijd van 70 bereikt. Vijf personen waren ouder dan 20 en jonger dan 50. Tenslotte waren er nog vijf wezen, waarvan de jongste 9 jaar was.

Dat aantal nam toe in het midden van de negentiende eeuw. De gemiddelde bezetting lag toen tussen de 16 en 35 personen. Pokken— en vooral de cholera — zo kostte de uitbraak van 1849 een aantal inwoners het leven. De bezetting van het tehuis verdubbelde. In 1861 was van het aantal bewoners van 35 meer dan de helft wees [18]. Daarna nam het getal

aan armen en wezen af. In 1866 was dat nog maar 26, Dit ondanks het feit dat in dat jaar opnieuw een cholera epidemie uitbrak. Zestien inwoners lieten daarbij het leven. In 1870 waren er nog maar 16 bewoners en dat ondanks het feit dat toen de pokken en de tyfus wild om zich heen grepen, De laatstgenoemde ziekte leidde tot drie doden. Een jaar later maakte de pokken 55 slachtoffers. Vijftien doden waren het gevolg.

Na dat jaar nam het aantal uitbraken af met als gevolg minder doden en dus ook minder wezen. In de periode 1870–1880 werd er zelfs geklaagd dat het tehuis onder-

bezet was. Er waren te weinig wezen en ouderen.

Tegen het eind van de eeuw nam het aantal wezen weer toe. In 1896 waren in het tehuis 17 bejaarden ondergebracht en 12 kinderen. De regels waren streng. Ongehoorzaamheid werd bestraft met een maaltijd minder. Wie over het eten klaagde kreeg die dag geen eten meer en de volgende dag werd hen de maaltijd van de vorige dag voorgeschoteld.

Een andere straf was het voor vierentwintig uur vastzetten in het blok. Diefstal leidde tot acht dagen opsluiting en het leven op water en brood. De bewoner diende 'sig te gedragen als een arme en nooddruf-tige betaamt'.

In 1966 werd tussen de Schrijversweg en de Telvorenstraat een nieuw onderkomen voor de bejaarden geopend. Het 'armen-en-weezenhuis' kon gesloten worden. Wezen waren er toen al niet meer. In het laatste kwart van de negentiende eeuw was hun aantal aanzienlijk teruggelopen.